

El parlar de Pollença

Una qüestió d'articles

ANDREU SALOM I MIR

L'article salat (*es, sa, s'*, pl. *es, ses*) constitueix un tret dialectal característic dels parlars de les Illes Balears i Pitiüses, amb l'excepció, però, de la vila de Pollença (situada a l'extrem nord-oest de Mallorca). Aquesta particularitat gramatical, que identifica popularment el balear, dialecte més aviat arcaïtzant dins l'àmbit català, no és, tanmateix, exclusiu del nostre arxipèlag, car és també propi d'una faixa costanera empordanesa (Cadaqués, Roses, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Blanes), en altres temps relativament incomunicada amb l'interior del país, i, encara, de la població de Tàrbena (Marina Baixa) al País Valencià, repoblada, en el segle XVII, per colons mallorquins (majoritàriament de Santa Margalida). Això no obstant, en tots dos indrets, l'article esmentat és en clara regressió, usat només en qualitat de règim intern entre les generacions de més edat. De l'antic predomini de l'article salat en el català central tan sols romanen, avui, a part del subdialecte empordanès, algunes restes topòniques que han arribat fins a nos-

altres en la seva forma aglutinada: Sant Joan Despí (des Pi), Sant Just Desvern (des Vern), Sant Climent Sescebes (ses Cebes), Sant Llorenç Savall (sa Vall).

L'ús d'aquest article, derivat dels pronoms demostratius llatins IPSE, IPSA (el llatí clàssic no tenia articles), en contraposició a l'anomenat article literari (*el, la, l'*, pl. *els, les*), que prové de les formes ILLE, ILLA, va tenir molta difusió a l'Edat Mitjana. Efectivament, els estudis de gramàtica històrica han demostrat que la forma IPSE fou d'ús general en tot el domini lingüístic català (s'hi usa exclusivament en els documents llatins dels segles X i XI). L'alternança entre IPSE i ILLE resta palesa en escrits del segle XII; a partir del XIII, però, els articles *es* i *sa* decauen. Hom ha apuntat, en aquesta faïçó, que la superposició de ILLE a IPSE és deguda, probablement, a l'influx de la llengua escrita cancelleresca (és a dir, de la Cancelleria reial catalana), que seguia models occitano-provençals.

A començaments del segle XIII, en el moment de la conquesta de Ma-

llorca, l'article salat era encara d'ús habitual en gairebé tota la geografia catalana; és obvi, doncs, que els colons catalans que repoblaren les illes l'usaven normalment. L'excepcionalitat de Pollença respon, segurament, a l'origen dels seus repobladors.

El fet que els dos llinatges pollencins més usuals siguin Cifre i Cerdà ens proporciona una valuosa informació al respecte. L'un, Cifre, és un cognom d'origen occitano-provençal i l'altre, Cerdà, el portaren ací els originaris de la Cerdanya, regió natural dels Pirineus, les relacions de la qual amb el Languedoc i altres zones occitano-parlants han estat constants al llarg de la història. Atès que la vila fou en part repoblada, segons sembla, per contingents occitans, als quals s'afegiren elements catalans que hi havien estat en contacte freqüent (com els cerdans), és de raó suposar que l'article derivat de ILLE fos el que predominés en tota la vall pollencina. La llengua d'oc l'havia tingut sempre com a article comú, mentre que els parlars catalans del Pirineu –en aquell temps força més poblat– podrien haver iniciat ja, en els anys del poblament, el canvi cap a l'ús d'aquesta mateixa partícula gramatical.

Breument: el component occità, juntament amb el conjunt de catalans que n'erren, històricament i lingüísticament, molt propers, hauria estat decisiu en l'èxit de ILLE a les terres pollencines. El relatiu aïllament de la contrada (accidentada pel sector nord-oriental de la serra de Tramuntana) i les escasses comunicacions en l'època del repoblament acabaren d'assegurar la consolidació, en el parlar pollencí, de l'article dit literari, encara que amb alguna modificació fonètica en el cas masculí (*el > eu > u*).◆

